

copus ex causa publica, convocatis Clero, Magistratu, & populo, coram se predicare faciat; tunc illi licere dixit, præcipere Regularibus, ut à predicando abstineant, atque inobedientes poenis etiam censurarum cedere. Eisdem omnes prædictæ rerum circumstantiæ videntur efficere illam solemnitatem, quam iura requirunt, ut non liceat eodem tempore Regularibus predicare; secus verò accidit, cum tempore Adventus, & Quadragesimæ, Episcopus concioni adest; tunc quippè non videtur Episcopus *facere coram se solemniter predicare*, sed potius concionem audire, quæ etiam eo absente haberetur.

VIII. Quoniam autem in Synodalibus Constitutionibus, seu Episcoporum edictis, non possunt omnia explicari, quæ necessaria sunt ad discernendum, quandonam cum veritate, & proprietate sermonis dici possit, quod *Episcopus faciat coram se solemniter predicare*; hinc eadem sacra Congregatio Concilii, ad præcavendas lites & discordias inter Episcopum, & Regulares, die 12. Julii 1587. censuit, posse quidem Episcopum in peculiari-

bus eventibus, in quibus opportunum reputet solemnem indicare concionem, coram se ab alio habendam, inhibere Regularibus, ne ea ipsa hora in suis Ecclesiis prædicent; minime tamen expedit, ut constitutione, seu edicto illis generatim predicare prohibeat, quotiescumque ipse *coram se solemniter predicare faciet*; inde enim innumera orientur lites, an hæc, aut illa concio, coram Episcopo habita, iis fuerit prædita qualitatibus, seu comites habuerit conditiones, quas sacra Congregatio Concilii ad ejusdem solemnitatem requiri declaravit. Fingit Episcopum, sola motum curiositate celebrem quemdam Oratorem audiendi, eidem injungere, ut solemnem quandam die in sua Ecclesia Cathedrali pium aliquod argumentum è suggestu exponat, atque ad eundem auditorum frequentia cohonestandum, Clerum convocare, Magistratum, & populum; nulla profecto tunc suberit justa causa prohibendi, ne in aliis Ecclesiis, præsertim Regularium concio fiat; & tamen hic casus sub generali constitutionis prohibitione comprehenderetur, & qua cæteroquin fuisset excipiendus.

LIBER DECIMUS.

DE CENSURIS, DE USURIS, ET CONTRACTIBUS; NECNON DE
MULCTIS PECUNIARIIS.

CAPUT PRIMUM.

Censuræ, præsertim latæ sententiæ, Synodaliū Constitutionum transgressoribus, non nisi sobriè, & circumspectè infligantur; ubi etiam de potestate dictas Censuras ferendi.

Censura, uti eam describit Suarez de censuris, disput. 1. sect. 1. est poena spiritualis, & medicinalis, qua homini baptizato, delinquenti, ac contumaci, quorundam spiritualium bonorum usus auferetur ab Ecclesia, donec à contumacia recedat. Omnium gravissima, teste Augustino lib. de corrept. & gratia, capit. 15. est excommunicatio, per quam Fidelis, non hoc, aut illo spirituali bono privatur, sed tamquam putridum membrum, ab Ecclesia abscinditur, atque à Fidelium communione, & consortio separatur; quocirca Cyprianus epist. 62. eam appellat *gladium spirituales, quo superbi, & contumaces ne-*

tantur, dum de Ecclesia ejiciuntur, Neque enim (ait) vivere f. ris possunt, cum domus Dei una sit, & nemini salus esse, nisi in Ecclesia, possit; cui concinit Hieronymus, epist. olim 1. nunc 14. ad Heliodorum scribens, n. 8. „In veteri quidem lege quicumque „Sacerdotibus non obtemperasset, aut „extra castra positus lapidabatur à „populo; aut, gladio cervicæ subjecta, „contemptum explebat cruore; nunc „verò inobediens spirituali mucrone „truncatur, aut ejectus de Ecclesia, „rabido dæmonum ore discerpitur.”

II. Quare, cum rationis & equitatis principia suadeant, poenam esse commensurandam culpæ & pro cul-

paè modo imponendam; consequens inde est, nonnisi propter graviores culpas esse excommunicationem ferendam. Id jampridem edixerant Concilium Aurelianense V. anni 549. *can. 2.* & Arvernense II. paulo post celebratum, *can. pariter 2.* relato à Gratiano in *Con. 42. 11. quæst. 3.* inquit: *Nullus Sacerdotum, quemquam recte fidei hæcinnem, pro parvis & levis causis à Communione suspendit;* & Concilium Meldense anni 845. *can. 56. tom. 4.* Collectionis Harduini, *col. 1493.* Quia anathema est æterna mortis damnatio, & nonnisi pro mortali debet imponi crimine. Sed, quoniam hæc saluberrima monita è memoria exciderant quorundam Ecclesie Prælatorum, qui frequenter ob culpas, si non leves, minus tamen graves, anathematis gladio suas oves percellabant, de quo sæpius conquestus est infra allegandus Joannes Gerson; ideo Concilium Provinciale Coloniense I. anni 1336. *part. 17. tom. 5. cap. 9.* Collectionis Harduini, *col. 2025.* illa renovare, atque in omnium Prælatorum memoriam redigere curavit, ita decernens: „Cum excommunicatio pœna sit, qua nulla major est in Ecclesia, nec sit excommunicandus quis, nisi pro peccato lethali, quod anathema sit æternæ mortis damnatio, nec intelligenda veniat, nisi his qui aliter corrigi non possunt, debet Judex non ante excommunicare quempiam, quam cognoverit, id vel causæ gravitatem, vel ejus, qui extra communionem suspendendus est, apertam contumaciam, præcepto justo acquiescere nolentis exihere;” ac denum Tridentina Synodus, *sess. 23. capit. 5. de reform. 11.* omnes Ecclesiarum Antistites in hunc modum admonet: „Quamvis excommunicationis gladius

„nervus sit Ecclesiasticæ disciplinæ, & ad continendos in flicio populos valde salutaris; sobriè tamen, & magna quæ circumspectione, exercendus est; cum experientia doceat, si temerè, aut levibus rebus incutiatur, magis contumæ, quam formidari, & perniciem potius parere, quam salutem.

III. Quæ porro de excommunicatione dicta sunt, intelligi etiam debent de suspensione, & interdico; quamquam enim pauci quidam Doctores, inter quos Cajetanus in *summ. verb. Suspendio, & Medica Summ. lib. 1. c. 11. §. 8.* affirmant, suspensionem ob levem culpam ferri posse; idemque de interdico sentiant Emmanuel Sa, *verb. Interdictum n. 7.* Gaspar Hurtado, *tract. de interdico difficult. 15.* rectius tamen Suarez *de censuris, disp. 4. sect. 4. num. 7.* & *disp. 36. sect. 3. num. 2.* Vazquez, in *1. 2. disp. 158. num. 49.* Layman *lib. 1. Theol. moral. tract. 5. part. 3. cap. 3. numer. 3.* & *part. 4. cap. 4. n. 4.* docent, suspensionem à Divinis, seu ab officio, & Beneficio, ad longum tempus, atque interdictum, etiam personale, nisi parviale sit, sed integrum, & totale, nec valide propter culpam levem, nec pruden- ter propter lethalem, quæ gravioribus non accensatur, irrogari. Quamvis igitur Episcopus ordinariam potestatem habeat ferendi censuras, easque in suarum constitutionem transgressores decernendi; non tamen expedit, ut hunc suæ potestatis gladium exerat, nisi ad coercenda graviora crimina. Scimus profecto necesse non esse, ut ante Superiores legem, quæ aliquid sub censura prohibetur, illud jam esset lethaliter malum, sed quomodo quæ contingere, tunc primum gra-

viter malum fieri, cum à Superiore prohibetur sub pœna censura, quæ certè ejusdem intentionem ostendit obligandi sub mortali; at non decere, dicimus, ab Episcopo aliquid sub gravi precipi, vel prohiberi, statuta in transgressores censura, nisi materia præcepti, sive ratione sui, sive ratione circumstantiarum, quas inferius indicabimus, talis, & tanta sit, ut hanc penam exposcat. De Prelatis hæc ait Gerson *tract. de vitæ spirituali animæ, lect. 4. coroll. 7. tom. 3. Oper. col. 42* loquens de excommunicationibus latæ sententiæ: *Qui pro solis incommodis temporalibus evitandis, aut commodis politicis conservandis, æternam vult infligere mortem, cui quæso similis erit? illi nimirum, qui volens abigere muscam à fronte vicini, eam securi percutiens, vicinum stolidus excerebravit; aut ei parrem dixerim, qui studens curationem modici vulneris in pede equi sui pedem confestim abrupt, & scidit, equumque peremit.*

IV. In eundem ferè sensum, longè ante Gersonem, ad Alexandrum II. scripserat S. Petrus Damiani, *epist. 12.* ubi morem reprehendens, qui tunc temporis inoleverat, ut cunctis ferè Constitutionibus Apostolicis subjungeretur anathematis pœna in earumdem transgressores, inquit: *Delinquit itaque quisquis ille est, in illud Apostolicæ Constitutionis edictum, & aliquando levi quadam ac perexigua offensione transgreditur; & continuo, velut hereticus, & tamquam civitatis criminibus teneatur obnoxius, anathematis sententiæ condemnatur. Et cum, dictante justitia, alio sit ultione placendus, qui plus delinquit, alia qui minus excedit; hic graviter leviterque peccantibus, æqua cunctis, & indifferens pœna, solius scilicet, & ana-*

thematis, irrogatur... Quam brevis, si sanctæ prudentiæ vestræ placat, hunc morem de cætero à decretalibus paginis amoveri præcipiat, & vel damni pecunia, vel alterius cuiuslibet ultionis calculum in earum transgressione præfigat, ne quod alius est ad ultionis munimenta provisum, aliis ad perniciem præveniat animarum.

V. Quòd si omnium Doctorum consensu, grave & enorme crimen requiritur ad irrogandam censuram, etiam quam vocant comminatoriam, & ferendæ sententiæ; multò sanè gravius, & execrabilius esse oportet delictum, ob quod infligatur censura latæ sententiæ, qua nimirum homo, per solam legis transgressionem, nulla prævia monitione, ejusdem legis ministerio statim perstringitur. Ejusmodi censuras, præcipuè verò excommunicationes latæ sententiæ, visum sum improbare nonnulli Doctores. Godescalcus Rosemundus, Theologus Lovaniensis in suo *Confessionali cap. 20.* eas è medio prorsus auferri vellet, inquit: *Valde inconsultum & periculosum est, quod Episcopi in suis statutis, cæteri quoque Judices, tam faciles sint in multiplicando censuras; unde expectandi esset, ut etiam inquit Gerson, ut omnes Constitutiones sententiæ excommunicationis latæ sententiæ, in Jure, vel statutis contentæ, quarum usus nullus est, aut plis obest, quam prodest, expressa revocatione cassarentur in provinciis, & Diocesi- bus, & in Ecclesia universali. Expectandi etiam esset, ut nullæ excommunicationis sententiæ ferretur de facto à Jure, vel Judice, neque pro præventi, neque pro futuro, nisi manifesta contumacia, qua quis ostendat, se non paratum audire. Ec-*

clesiam Verum hæc Deuscalci assertio, qua parte omnes excommunicationis late sententiæ tanquam perniciosas deleri, & abrogari vellet, audax est; communem enim Ecclesie usum condemnat, & Concilia, summos Pontifices, omnesque Ecclesiarum Præses tacite carpit. Neque eidem adstipulantur, quem citat, Gerson; hic siquidem *loc. cit.* totus est in explicando, qua ratione excommunicationis vinculo ipso facto irretiatur, qui ex mera ignorantia, quamquam culpabili, aut infirmitate, peccatum committit, etsi ceteroquin contumax non sit, sed paratus sit stare correctioni Ecclesie; & postquam multa ad hæc rem explicandam adduxit, concludit *coroll. 14. col. 49.* eas excommunicationes late sententiæ *autumdem operari, ut absque processu alio judiciali, aut nova constitutione, possit iudex statim, probato facto, vel confesso, ferre sententiam, & eandem publicare; non sic, ubi canones essent solium ferende sententiæ; quoniam monitiones, & processus secundum terminos Juris prærequirerentur multiplices.* Unde apparet, non improbari à Gerson excommunicationis late sententiæ, sed ad eas requiri sententiam declaratoriam criminis, quæ utiq̃ est necessaria pro foro externo, in quo nemo esse reputandus censura innodatus, nisi legitime probetur reus criminis, cui est censura iure ipso alligata; in foro autem interno, & coram Deo, cuius oculis omnia nuda sunt, & aperta, ad incurrendum in censuram late sententiæ, nulla est necessaria Judicis declaratio, sed sat esse crimen perpetrare, cui illa est annexa; suam quippe contumaciam, & Ecclesie contemptum satis apertè manifestat,

qui in legem delinquit, quam scit in sui transgressores censuræ vinculum statim, & illicò injicere; sicuti egregiè ratiocinatur Suarez *de censuris, disp. 3. sect. 8. num. 3.* & Gonzalez *in cap. 48 de sententiæ excommunication. num. 6.* sed præ cæteris legendus est de hac re expresso disserens Theophylus Raynandus *Oper. tom. 4. pag. 514.* ubi scribens adversus Ayalam, censuras late sententiæ hoc nomine reprehendentem, quòd illis non præcedat canonica admonitio, egregiè ostendit, admonitionis loco esse promulgationem legis, aliquid fieri præcipientis, vel prohibentis, sub pena censuræ.

VI. Deuscalco, & Ayalæ assentiri videtur Van-Espen *Jur. Eccles. univ. part. 3. tit. 11. cap. 6. num. 19.* ubi, etsi non audeat absolute damnare excommunicationes late sententiæ, eas tamen recens adinventas, & per decem omnino sæcula ignotas Ecclesie fuisse affirmat. Ad Van-Espen falli facilè demonstrabimus. Atque in primis nullam putamus fingi posse excommunicationem illam severiorem, qua homo baptizatus perpetuò arceatur à Sacramento perceptione, omnique excidat spe consequendæ ab Ecclesia reconciliationis; & tamen prioribus sæculis, quorundam atrociorum criminum reos, facto ipso, seu sola criminis perpetratione, in hanc poenam incurrisse, præter alibi laudatos Petavium, Morinum, Albaspinæum, aliosque plures, tradit Cardinalis Bona *Res. liturgic. lib. 1. cap. 17. num. 1.* inquires; „In exordio Christianæ Religionis, tantum erat pietatis studium, tantum odium improbitatis, ut quibusdam sceleribus, quæ atrociora visa sunt, omnis prorsus veniæ spes, omnis poenitentia denegaretur; adeo ut

„qui

„qui ea commisisset, quamvis à Divina misericordia eorum remissionem verè contritionis subsidio obtineret, numquam tamen posset cum Ecclesia reconciliari; ea erant idolatria, homicidium, & adulterium.” Quid quod, si actu poenitentes, aut jam semel poenitentia functi, in aliud ejusdemque generis peccatum, quamvis privatim & occultè, relaberentur, numquam deinceps veniam & pacem ab Ecclesia impetrarent? Nonne & hæc species erat severissimæ excommunicationis? Et tamen, hanc relaxatis fuisse ipso facto inustam, & pluribus demonstrat doctis. Morinus *de Pen. lib. 5. cap. 27. 28. & 29.* & liquet ex plurium Conciliorum decretis, occultè etiam relaxas ab omni etiam civili Fidelium consortio segregantibus. Siquidem Concilium Turonense I. anni 461. *can. 8.* Collectionis Harduini, *tom. 2. col. 795.* decrevit: *Si quis verò post acceptam poenitentiam sicut canis ad vomitum suum, ita ad secularis illecebras, derelicta, quem professus est, & poenitentia, fuerit reversus, à communione Ecclesie, vel à communione Fidelium extraneus habeatur.* Concilium Veneticum circa annum 461. celebratum, *can. 7.* Collectionis Harduini, *t. 2. col. 797.* statuit: *Poenitentes quoque, qui susceptam publicè poenitentiam intermiserunt, & ad prioris erroris consuetudinem revoluti, vitæ sæ seculari, conversationisque reddiderint, non solum à Communione Dominicorum Sacramentorum, sed etiam à convitiis Fidelium submovendos.* Concilium Aurelianense I. anni 511. *can. 11. tom. 2.* Collectionis Harduini, *col. 1010.* *De his (ait) qui, suscepta poenitentia, Religionem suam professionis oblitii, ad secularia relabuntur, placuit eos & à communione suspendi, & ab omnium Catholicorum convivio separari.* Quare

quod Siricius Papa, *epist. 1. ad Himerium Tarraconensem Episcopum cap. 5. tom. 1.* Collectionis Harduini *col. 848.* relaxas permisit, *ut sola intra Ecclesiam Fidelibus oratione iungantur, sacra mysterium celebrant, quamvis non mercantur, intersint à Domitio autem mens à convivio segregantur*, id ex mera indulgentia, & communis legis relaxatione factum existimat Morinus *cit. cap. 29.* Ad hæc, Auctor *Operis de Vita contemplativa* (quem alii Prosperum Aquitanicum, qui medio sæculo v. scriptis, alii Julianum Pomerium, qui eodem sæculo labente floruit, fuisse contendunt) *lib. 2. cap. 7.* disertè affirmat, ea ætate Clericos, grave aliquod facinus occultè admittentes, statim in foro conscientie, & coram Deo, in suspensionem incidisse, quam Albaspinæus *Observat. lib. 1. cap. 2.* & Suicer. *Theaur. Eccles. tom. 1. pag. 601.* pro quadam excommunicationis specie habitam, non immerito notatur; ait quippè Pomerius *n. 2.* „Hi, qui in aliquo gradu Ecclesiastico constituti, aliquod occultè crimen admittunt, ipsi se vana persuasione decipiunt, si eis videtur propterea communicare, & officium suum implere debere, quòd homines, occultatione sui criminis, fallunt; & n. 3. Qui autem ea commiserint, & ideo procedere metuunt, ne sententiam juxta excommunicationis accipiant, sine causa communicant; immò verò duppliciter contra se iram Divinæ indignationis exaggerant, quòd & hominibus innocentiæ fingunt, & contempto Dei judicio, abstinere se ab Altari propter homines erubescunt.”

VII. Quod si hæc nondum satis esse videatur ad probandum, majoribus nostris inustatum non fuisse morem decernendi censuras late sententiæ; alià statim proferemus anti-

quis-

quissima, & certissima ejusdem rei monumenta. Nbrunt omnes viri docti tres olim fuisse species excommunicationis majoris, de qua sola in praesens res est: prima dicebatur *excommunicatio simplex*; altera *anathema*; tertia *maranatha*, de qua frequens mentio occurrit in Annalibus Ordinis S. Benedicti conscriptis à Patre Mabillon, tom. 4. in *Appendice*, in Historia Lotharingae Calmet, tom. 1. pari. 2. pag. 340. & in nova editione Glossarii Caroli Du-Cangii, verb. *Maranatha*. Simplex excommunicatio, & anathema, in hoc dumtaxat inter se differabant, quòd illa solo verbo proferebatur, anathema verò pronuntiaretur celebri quâdam solemnitate pluribusque adhibitis caeremoniis, quae tæ forent ad ostendam perpetratu sceleris enormitatem; maranatha autem hoc anathemati addebatur, ut excommunicatus, solius Dei iudicio relictus, ab Ecclesiae communione separatus permanere juberetur usque ad adventum Domini, seu ad diem iudicii; quod ex ipsa nominis etymologia elicit Augustinus apud Suarez de *ecclesiasticis*, disp. 8. sect. 2. & explicarunt Patres Concilii Tolosani IV. statim allegandi. Jam verò antiquissima Synodus Gangrensis, paulò post Nicæanum habita, omnes suorum vigiori canonum transgressores anathemate percussit his verbis: *anathema sit*, Collectionis Harduini, tom. 1. col. 537. &c. quibus sententiam latam importari, nemo facile inficiabitur. Patres autem Concilii Toletani IV. habiti anno 633. cui Episcopi 62. interfuerunt, cap. 75. tom. 3. Collectionis Harduini, col. 594. *anathema maranatha* in eos pronuntiarent, qui adversus regnum, vel Regem conjurarent, in quos hanc formidandam sententiam, ter repetitam, protulerunt: „Hoc etiam tertio acclama-

mus, dicentes: Quicumque amo-

dò ex nobis, vel cunctis Hispani-

ae populis, qualibet meditatione,

vel studio, sacramentum fidei suae,

quod pro patriæ salute, gentis-

que Gothorum statu, vel inco-

gnitate regie potestatis pollici-

tus est, violaverit, aut Regem

nece attraxerit, aut potestate

regni exuerit, aut presumptione

tyrannica regni fastigium usurpare-

rit, anathema sit in conspectu Sj-

ritus Sancti, & Martyrum Chris-

ti, atque ab Ecclesia Catholica,

quam perjurio profana verit, effi-

ciatur extraneus, & ab omni com-

munione Christianorum alienus, ne-

que partem iustorum habeat, sed

cum diabolo, & angelis ejus eter-

nis supplicii condemnetur una cum

eis qui eadem conjuratione ni-

tuntur; ut par poena perditionis

constringat, quos in perniciem pra-

va societas copulat. Et ideo, si

placeat omnibus, qui adestis, hæc

tertio reiterata sententia, vestrae

vocis eam consensu firmate. Ab

universo Clero, vel populo die-

ctum est: Qui contra hanc nos-

tram definitionem presumpserit a-

nathema, maranatha, hoc est,

perditio in adventu Domini sit, &

cum Juda Scarioth partem habeat,

& ipsi, & socii eorum: Amen.

Eandemque anathematis sententiam,

eodem ritu, ac lisdem fere ver-

bis in eisdem regni, & Regis

proditores denudè latam legitimis in

Concilio Toletano XVI. anni 693.

cap. 10. eod. tom. 3. Collectionis

Harduini col. 1801. Qui autem præ-

dictæ sententiæ ritum, quo tribus

vicibus, veluti trium monitionum lo-

co, fuit repetita, considerat, multo-

que magis si illorum verborum: *ana-*

thema sit in conspectu Spiritus Sancti,

& Martyrum Christi; vim, & ef-

fi-

ficialiam attentius expendat, minime dubitavit, Patrum mentem fuisse, excommunicatione late sententiæ percellere quotquot in posterum in patriam, aut Regem, rebellionem intentarent.

VIII. Non itaque recenter adinventæ, nec primis decem Ecclesiae sæculis ignotæ prorsus fuerunt excommunicationes late sententiæ; sicuti sibi finxit, rerumque Ecclesiasticarum minus peritis imposuit Van-Espen, ut illarum usum improbaret, easque parvifaciendas suaderet, quod certè alibi non obscure insinuavit.

CAPUT II.

Auctoritate & exemplis improbatum immoderatus usus Censurarum late sententiæ.

Vindicata Ecclesiae potestate infligendi censuras late sententiæ, illud affirmamus, quod nemo negavit, nimirum frequentius, quam recte disciplinæ ratio exposcat, censuras ejusmodi irrogari. Enimverò Navarrus *manual. cap. 27. num. 49.* notat, ante annum 1298. quo promulgatus est sextus Decretalium, vix numeratas fuisse triginta sex excommunicationes late sententiæ, quæ etiam ad viginti sex poterant commoda redigi, eò quòd plures unum eundemque fere casum respicerent. Per solum autem sextum Decretalium (pergit Navarrus) indicatas fuerunt 32. & per solas Clementinas 50. Postea per Bullam Cæne, per Extravagantes impressas, & non impressas, per Constitutiones Synodales, & Provinciales, per visitationes, & reservationes Secularium, & Religiosorum, seu immutæ; additque, valde utilem, immò & necessariam fore aliquam earum limitationem, saltem quoad forum conscientia. A Navarro in hunc

modum edocti, ac præfatum Concilii Tridentini decretum præ oculis habentes, cum nos sacre Congregationis Concilii munere fungebamur Secretarii, semper Episcopis, nos amici consulentibus, auctores fuimus, ut parè, & magna cum circumspectione censuras infligerent, præsertim late sententiæ; sepè etiam, cum iidem suas Synodales Constitutiones, prorsusquam promulgaretur, ad nos transmittunt, eos hortati fuimus, ut ab illis censuras deleterent, quibus earumdem transgressores ipso facto innotabantur. Hanc eandem fuisse mentem comperimus Prædecessoris, ille puppè in causa *Neapolitana*, proposita die 18. Maii 1686. cum ageretur de edicto, ab Archiepiscopo ipso facto sub poena suspensionis ipso facto incurrenda interdicebatur Parochiis, ne in sepeliendis pauperum cadaveribus quædam pergerent, quæ videbantur minus decentia, hæc in suo voto adnotavit: *Verum mihi semper absonum visum est, imponere, & anam suspensionis facto incurrendæ, pro qualibet levi culpa, præsertim contra Parochos, non minus in præjudicium animarum, eorum curæ, commissurarum, quam ipsorum Parochorum delinquentium.*

II. Item cum in Congregatione habita die 20. Decembris 1687. exami-

nanda essent Synodalia decreta Episcopi Vasionensis, & controversia præ-

cipuè verteretur circa unum decre-

tum, quo sub poena excommunicationis late sententiæ prohibebatur Sac-

erdotes ludere aleis, vel taxillis, quo-

cumque modo, & cum quacumque

persona, postquam Alotivius in suo

suffragio Doctores reituli assentes,

licere quandoque Sacerdotibus, animi

relaxandi causa, aleis, & taxillis lu-

dere, modo id non frequenter, &

si-

modum edocti, ac præfatum Concilii Tridentini decretum præ oculis habentes, cum nos sacre Congregationis Concilii munere fungebamur Secretarii, semper Episcopis, nos amici consulentibus, auctores fuimus, ut parè, & magna cum circumspectione censuras infligerent, præsertim late sententiæ; sepè etiam, cum iidem suas Synodales Constitutiones, prorsusquam promulgaretur, ad nos transmittunt, eos hortati fuimus, ut ab illis censuras deleterent, quibus earumdem transgressores ipso facto innotabantur. Hanc eandem fuisse mentem comperimus Prædecessoris, ille puppè in causa *Neapolitana*, proposita die 18. Maii 1686. cum ageretur de edicto, ab Archiepiscopo ipso facto sub poena suspensionis ipso facto incurrenda interdicebatur Parochiis, ne in sepeliendis pauperum cadaveribus quædam pergerent, quæ videbantur minus decentia, hæc in suo voto adnotavit: *Verum mihi semper absonum visum est, imponere, & anam suspensionis facto incurrendæ, pro qualibet levi culpa, præsertim contra Parochos, non minus in præjudicium animarum, eorum curæ, commissurarum, quam ipsorum Parochorum delinquentium.*

II. Item cum in Congregatione habita die 20. Decembris 1687. exami-

nanda essent Synodalia decreta Episcopi Vasionensis, & controversia præ-

cipuè verteretur circa unum decre-

tum, quo sub poena excommunicationis late sententiæ prohibebatur Sac-

erdotes ludere aleis, vel taxillis, quo-

cumque modo, & cum quacumque

persona, postquam Alotivius in suo

suffragio Doctores reituli assentes,

licere quandoque Sacerdotibus, animi

relaxandi causa, aleis, & taxillis lu-

dere, modo id non frequenter, &

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

si-

sine scandalo faciant; attemen, quia ludus, qui juxta Doctrinam. D. Thomae 2. 2. *quæst.* 168. *art.* 2. ad virtutem pertinet eutrapelia, facile degenerat in vitium, eo quod ludentes aut nimium illi indulgent, aut à conditionibus deficiant, quas idem D. Thomas *ibid.* & *art.* 167. ad ludum cohonestandum requirit; ideo addidit Altovitus, posse Episcopum in sua Synodo edicere, ne Sacerdotes, & Clerici aleis, vel taxillis ludant; sed, quantum attinet ad censuras, hæc prudenter animadvertit, *Penam excommunicationis latæ sententiæ, uti nimis rigidam, etiam nullo reclamante, ex officio tollendam esse, & per consequens, decretum in hac parte reformatione indigere, censuram; licet enim sacrum Tridentinum Concilium cap. 1. sess. 22. de reformatione tribuerit Episcopis facultatem procurandi observantiam eorum, quæ per antiquos canones disposita fuere circa vitam & honestatem Clericorum, non solum sub penis per dictos canones statutis, sed etiam aliis, eorum arbitrio imponendis; attemen arbitrium hujusmodi regulari debet à Jure, juxta cujus dispositionem non est imponenda pena excommunicationis, præsertim latæ sententiæ, nisi in casu, quo committitur culpa læthalis, quæ ex supradictis non contrahitur per Clericos, raro, vel recreationis causa, & citrà scandalum ludentes.* Putavit nimirum Altovitus, nullam in casu, de quo res erat, adfuisse circumstantiam, ob quam poterit ludus prohiberi sub gravi; quod cæteroque posse aliquando evenire, paulo post demonstrabimus.

III. Sed numquam magis se à censuris multiplicandis alienum ostendit Altovitus, quam in causa *Militensi*, quæ fuit ejusmodi. Episcopus *Militensis* in sua Synodo excommunicatio-

ni latæ sententiæ subjecerat Clericos occulte detinentes arma prohibita. De hoc decreto, adversus quod Clerici reclamaverant, disputandum erat in sacra Congregatione Concilii die 16. Decembris 1684. Ad Altovitus in suo suffragio, quod pro suo Secretarii munere, ut moris est, exaravit, acriter decretum impugnavit; ajebat enim: usum armorum vetitum quidem esse Clericis *in cap. Clerici, de vit. & honest. Clericor.* & propterea rectè posse iterum illum ab Episcopo Clericis interdici sub penis arbitrariis, etiam pecuniariis, locis piis applicandis, quemadmodum tradunt Antonell. *de Regim. Eccles. lib. 6. cap. 5. num. 2. & Bellet. Disquisit. Clerical. part. 2. tit. de penis Cleric. §. 1. num. 2.* sed, quod attinet ad censuras, eas à Jure irrogatas dicebat, Clericis arma gestantibus, non autem illa domi retinentibus, & præterea prædictas censuras esse ferendæ, & non latæ sententiæ; quemadmodum bene ponderavit Raynaudus *de Religioso loricato, vers. Jure tamen communi, Oper. tom. 17. pag. 197.* Et quamquam (pergebat Altovitus) in Constitutionibus summorum Pontificum videlicet 49. Pii IV. & 145. S. Pii V. excommunicatio latæ sententiæ feratur adversus Clericos deferentes, aut domi detinentes arma prohibita, hæc tamen Constitutiones solos complectuntur Clericos, degentes in temporalitè Romani Pontificis; cumque versetur in materia odiosa & poenali, non sunt extendendæ ad Clericos alibi commemorantes. Etenim, quavis in Clementina. *Ne in agro. §. Quia verò in fin. de statu Monachorum*, excommunicatio latæ sententiæ decernatur in Monachos arma detinentes intra septa monasterii sine licentia Abbatis, non propterea sub ea comprehendens censentur Canonici Regulares, licet isti sæpius in Jure confun-

dantur cum Monachis, & expressè nominentur in præcedenti Clementinæ periodo, ubi excommunicatione ipso facto declarantur irreveritum Monachi, quam Canonici Regulares, qui, relicti claustris, per Principum Curias evagantur; quemadmodum, post Glossam in eodem Clem. *verb. Monachos*, advertit Suarez *de censuris, disput. 25. sect. 5. n. 8.* ex quibus omnibus concludat Altovitus, Synodalem Constitutionem Melitensem esse ita temperandam, ut excommunicationem, non latæ, sed ferendæ tantum sententiæ, Clericis arma detinentibus inferret. Non fuit causa, præfata die, definita, nec deinceps in sacra Congregationis regestis proposita apparet; fortasse quia Constitutionis defensor, à contrario suffragio Secretarii certum periculum causæ suæ metuens, Episcopo suaserunt, ut ipsemet Synodale decretum reformaret.

IV. Nihil enim verò hoc exemplo efficacius adduci poterat ad indicandam, & suadendam Episcopis cautelam, & circumspectionem, quam adhibere debeant in decernendis censuris latæ sententiæ, ne secus sua decreta reformare, aut etiam prorsus delere cogantur; etenim nihil magis est apud Doctores receptum, quam quod Episcopus queat Jus commune adjuvare, poenasque augere ab illo inflictas, quod fuisse probat Romaguerra *ad Constitutiones Synodales Gerundenses, lib. 1. tit. 1. cap. 1. n. 25.* & nihilominus sit, quæ enarravimus, perspicuum fit, non semper congruum reputari, ut quæ à Jure communi sunt verita, atque interdum etiam sub censurarum comminatione interdicta, iterum ab Episcopo prohibeantur, statuta in transgressores censura latæ sententiæ; sed hæc, tamquam extremum remedium, est tantum adhibenda, cum malum gravissimum est, neque aliter præci-

di, alisque penis cohiberi potest. Hanc pariter fuisse, esseque constantem sententiam sacre Congregationis Concilii, ex eo colligitur, quod paucis antea annis accidit Episcopo *Larinensi*. Habita ab eo fuerat Dioecesis Synodus anno 1728. adversus eum nimium severas Constitutiones Clerici *Larinenses* appellarunt; sed san. mem. Benedictus XIII. appellatione rejecta, eas ad unguem servari jussit; Benedicto è vivis erepto, ab ejus successore Clemente XII. facultas facta est *Larinensibus* Clericis sua jura deducendi quæ sacram Congregationem Concilii ad sacram in prima ex Synodalibus Constitutionibus, à Clero impugnatam, sanctum deprehenderit, ut omnes indiscriminatim Ecclesiastici tenerentur interesse Congregationi, de questionibus, ad forum conscientie spectantibus haberi consuevit, atque in earum altera injunctum videri Sacerdotibus, ut quotiescumque prædictæ Congregationi non interesset, in sequenti die abstineret à celebratione Missæ, die 30. Augusti 1732. rescriptis, primam Constitutionem non sustineri quoad Clericos nondum sacris initiatos; ex altera verò deleri jussit præfatum poenam suspensionis; etsi enim hæc levisima esset, & unica tantum die Sacerdotes arceret à Sacro Altaris ministerio, levior tamen sacre Congregationi visa est culpa, propter quam infligebatur; quod videri potest in *The-saur. Resolut. tom. 5. pag. 387.*

CAPUT III.

Interdum decerni potest Censura lata sententia ad cohibendam culpam, quæ in se spectata est levis, si ob adjunctas circumstantias fiat gravis.

¶ Verum contingere potest, ut res, quæ in se spectata levis esse videtur, gravis tamen appareat, si circumstantiæ penduntur, quibus circumvestitur, & præsertim si consideretur periculum, ne abusus; qui ab uno, vel altero in Diocesim induci cœpit, nisi statim præcecerit, totam paulatim communitatem contamine; quænammodum notavit Gibalinus de censuris discip. 2. quæst. 2. consecrat. 7. In hoc autem rerum eventu, si Episcopo alius non suppetat modus, licebit profectò etiam censurarum ense illum præcedere; novum quispè non est, ut, quod in paucis dissimulandum prudentia dicitur, in tota communitate tolerari non debeat. Plura hujus rei exempla nobis suppeditant Conciliorum canones. Item in Concilio Carthaginensi IV. anni 298. can. 24. relato in *Can. Sacerdotes, consecrat. dist. 1. excommunicandum* statuit, qui *Sacerdote verbum in Ecclesia faciente, egressus de auditorio fuerit.* Gregorius II. in Concilio Romano anni 721. cui Episcopi 32. interfuere, can. 17. relato *dist. 23. Can. 25. & in cap. de vit. & honest. Clericor.* anathema pronuntiavit adversus Clericos comam neutrientes, iniquens: *Si quis ex Clericis laxaverit comam, anathema sit. Et responderunt tercio, anathema sit.* Bonifacius VIII. in *Extravag. Detestanda*, de sepulchris inter comm. excommunicatione pertulit, quicumque cadavera exenterent, &

concederent. Nulla autem ex his actionibus, si nudè inspiciantur, tantam præseferat culpam, ut excommunicationis poena debuere cœceri; quinimodò, etiamsi assentiamur Suarez de censuris disp. 24. sect. 1. num. 6. docenti interdum vocari excommunicationem in antiquis juribus solam privationem Eucharistiæ; cuius usus per antonomasiam dicitur *Communio*; atque in hoc sensu excommunicationis vocabulum usurpatum intelligamus à citato Concilio Carthaginensi IV. adhuc videri non potuerant tanti criminis rei, qui à concione recedebant, ut propterea debuere sacra mensa prohiberi. Quare, ne credamus, sacros canones à iustitia, & æquitatis tramite deviasse, dubitandum non est, quin ille actiones gravitatem acceperint ab adjunctis circumstantiis, quod certè de concisione cadaverum, quæ non sine enormi barbarie, & maximo Fideiùm horrore fiebat, ex prædictæ Decretalis legione apparet.

III. Hinc pariter in recentioribus Synodis, præcipuè Hispalensi, Tolentana, & Abulensi, relatis à Thoma Sanchez *Consil. lib. 5. cap. 1. dub. 14. num. 6.* Leandro *quest. moral. part. 5. tract. 5. disp. 2. quæst. 50.* & Sancio in *select. disp. 51.* excommunicatio lata est adversus eos, qui, cum ex legitima causa, jejuniurum diebus, carnibus viscerentur, piscis simul comedebant; quamvis enim ea admixtione, seu carnis unà cum piscibus comestio; priusquam à nobis, nostris Appostolicis litteris datis die 30. Maii 1741. confirmatis die 22. Augusti ejusdem anni, & Luculentius explicitis in nostra responsione ad Questiones nobis propositas ab Archiepiscopo Compostellano die 8. Julii 1744. quæ extant *tom. 1. nostri Bullar. Const. 19. Constit. 27. & Constit. 99.* severa lege pro-

prohiberetur, fortassè secundum se gravi culpa vacaret, attamen ob adjunctum scandalum, à quo vix sejungi poterat, jure ac merito etiam sub poena excommunicationis fuit in præfatis Synodis interdicta; quemadmodum benè ponderat Daniel Concina, Ordinis Prædicatorum Theologus, in suo *Comment. Theologico in præfatum nostrum Rescriptum ad postulata Archiepiscopi Compostellani §. 1. n. 50.* Levissimam quoque turpitudinem, etiam priusquam à fere communi hominum consuetudine cohonestaretur, præferre potuit usus pulveris Nicosiani, vulgo *Tabaci*; & nihilominus Urbanus VIII. Constitutione, quæ incipit cum *Ecclesia*, edita die 30. Januarii 1642. sub poena excommunicationis ipso facto incurrenda, *Tabacum* sumere vetuit in Ecclesiis civitatis, & Dioc. Hispal. quia ejusdem Diocesis Sacerdotes non verebantur *Tabacum* sumere in Altari; ex quo sacra lintea indecenter fodabantur, & Fideles nondum assueti *Tabaci* graveolentia, illius fetorem abhorrentes ab Ecclesiis se subducebant; eademque de causa Innocentius X. & Innocentius XI. sub eadem excommunicationis poena latæ sententiæ, ejusdem *Tabaci* usum interdixere intra Vaticanam Basilicam; pluresque Episcopi, hisce permoti exemplis, excommunicatione innodarunt non solum quotquot intra quamlibet suarum Diocesium Ecclesiam *Tabacum* sumerent, sed etiam Sacerdos, qui ante Missæ celebrationem, & laicos, qui ante Eucharisticam Communionem eodem pulveris extra Ecclesiam uterentur; de quibus Constitutionibus plura inferimus.

III. Quod si res, quæ in se levis sunt ob adjunctas interdum circumstantias scandali, prudenter sub censura latæ sententiæ prohibentur; multò magis excommunicatione latæ senten-

tia cohiberi poterit peccatum, quod & in se jam grave est, & insuper grave affert scandalum. S. Toribius in sua prima Synodo Provinciali habita anno 1582. *tom. 4. Concilior. Hispanie cap. 4.* ipso jure excommunicatos decrevit Clericos, operam dantes mercatura. Contra hanc Constitutionem appellavit Clerus ad sacram Congregationem Concilii, ad quam Synodus de more missa fuerat examinanda. Sed sacra Congregatio, etsi alias plures censuras ex ejusdem Synodi Constitutionibus deleri jussit, hanc tamen sustinendam censuit; non solum quia sciebat, omnem negotiationem sub *interminatione anathematis* prohibitam esse Clericis, præsertim Sacris initiatis, in *cap. 6. Ne Clerici, vel Monachi*; verum etiam quia audiverat, Infidèles Indos plurimum offendi, cum Ministros Evangelicos vident impensam operam dare negotiationi; inde enim occasione arripuit suspicandi Evangelicæ prædicationis, si non unicum, saltem præcipuum scopum esse, viam aperire Europæis ad negotiationem illis in regionibus exercendam, atque ingentem auri copiam ex his in Europam apportandam; quemadmodum narrat idem Cardinalis de Aguirre *loc. cit. pag. 267.*

IV. Ad idem præcavendum scandalum, Evangelicæ præconum consulendum famæ & dignitati sumus Pontifex Clemens IX. sub poena excommunicationis latæ sententiæ, prohibuit quibuscumque Ecclesiasticis, tam Secularibus, quam Regularibus, degentibus sive in insulis, provinciis, & regnis Indiarum Orientalium, sive in partibus Americæ tam australibus, quam septentrionalibus, ne unquam cujusvis cause, occasionis, & tituli pretextu questuosam exerceant negotia.

tiationem sive per se, sive per alios, sive nomine proprio, sive Religiosorum Ordinum, quorum fortè sint alumni; voluitque, statutas à se in prædictis negotiatoris penas neque eum evadere, qui semel tantum mercaturam fecit; quod videtur est in Constitutione ejusdem Pontificis, impressa inter Apostolicas Constitutiones, respicientes Missiones Sinarum & Tunchini, in unum volumen collectas, editasque Parisiis anno 1676.

part. 1. pag. 75.

V. Ex quibus omnibus conficitur, impossibile esse, ut Episcopis certa præscribat norma, ad quam tutò, & sine officendulo conformare se queant in decernendis censuris late sententiæ, cum res pendat à rerum locorum, & temporum conditionibus, quas pendere ad ipsorum prudentiam pertinet. Neque ex eo, quod nos sciamus, aliquam censuram, ab aliquo Episcopo latam, etiam Clero contradicente, ratam habitam à sacra Congregatione Concilii, inferre possumus, eamdem, si alibi feratur, ratam pariter habendam; scimus etenim, sacram Congregationem sustinuisse edictum quondam editum ab Episcopo Comensi, quod sub pena suspensionis ipso facto incurrenda, prohibebatur Clericis, in Sacris constitutis, ingressus in Ecclesiam sine veste nigra oblonga, quam *talarem* vocant, uti habetur *lib. 43. decretor. pag. 128.* sed simul *lib. 58. pag. 288.* adinotatum legimus, eamdem sacram Congregationem è simili edicto, promulgato ab Episcopo Rubensi, expungi jussisse penam censurarum, eorumque loco subrogandam penam solutionis quinque librarum cere albæ, & solum in subsidium, ad faciendas censuras, ferendæ tamen, non verò late sententiæ quia nimirum in Diocesi Rubensi usus vestis brevioris

non adeo apud Ecclesiasticos invaluerat, sicuti in Diocesi Comensi, in qua, uti Episcopus sacre Congregationi significaverat, usus vestis talaris, quam propriam esse Ecclesiasticorum infra dicemus, omnibus ferè observaverat, non sine populi admitione & scandalo. Quare iterum concludimus, non posse certam regulam tradi, in infligendis censuris, ubique servandam, sed rem totam relinqui prudentiæ & circumspectioni Episcoporum.

CAPUT IV.

Quid de usuris, & Contractibus in Synodo decerni possit; ubi specialiter de mutuo.

Optabat Fagnanus in sæpius cit. *e. Sicut olim, num. 82. de accusat. nihil à Synodis Provincialibus quoad usuras decerni; & tamen vix erit Concilium Provinciale inventum, à quo non fuerint usuræ expresse damnatæ, easque exercentes verisimiliter pœnis subjecti. Hunc eundem morem imitata Diocesanæ Synodi, præsertim recentiores, ab anno scilicet 1698: usque ad hanc diem habet, quas summo studio collectas attentè perlegimus, specialem de usuris sermonem insituerint, easque iterum, iterumque improbantur. Ne proinde aut hæc auctoritatè Fagnani refragatur, aut Fagnanus communis Synodorum usus & præxi adversetur; quod enim Fagnanus voluit, hoc unum est, ne à particularibus Synodis quæstiones dirimantur in casibus usurarum, & aliorum vitiorum, quibus timorata conscientia irritari possunt; quales sunt quæstiones circa contractus, inter graves Theologos controversæ, & nondum ab Ecclesia definitæ; non verò prohibuit, ne usura verè & propriè*

talis, aut contractus certò fœneratili proscribantur, atque e qualibet Diocesi extirmentur. Quæ autem nominatim prioris, aut posterioris generis sint, per summa capita inuenimus.

II. Omne lucrum ex mutuo, præcisè ratione mutui, uti loquuntur Theologi, hoc est lucri cessantis, damni emergentis, aliove extrinseco titulo remoto, usurarium, atque omni juri, naturali scilicet, Divino, & Ecclesiastico, illicitum esse, perpetua fuit, & est Catholicæ Ecclesiæ doctrina omnium Conciliorum, Patrum, Theologorum unanimi consensione firmata. Huic contradicere Græci schismatici, qui teste Guidone Carmelita in *Catalogo hereticorum*, quodcumque lucrum ex mutuo permittunt. Græcis ex parte consensit Calvinus, qui ad *cap. 18. Ezechielis*, licere docuit aliquid moderatum lucrum, non quidem à paupere, sed à divite, præcisè ratione mutui, exigere. Errorem à Calvino obiter insinuat, ex professo propugnavit Carolus Mollinæus in suo *Tract. de usuris*, ubi *n. 10.* audacter affirmat, usuram non esse prohibitam, nisi in quantum est contra charitatem. Distinguit deinde *n. 85.* tres hominum gradus. Primum complectitur pauperes, emendicata stipe viventes, quibus, non mutuo, sed elemosyna succurrendum, ait; alter indigentes, qui pro tempore indigent, quoniam pares sint mutuo postea restituendo; atque his quoque mutuum gratuitò danlum asserit; tertius gradus complectitur divites, & mercatores, qui nihil indigent, sed rem suam negotiatione à multiplicare student; & ab his usuram moderatam, ratione mutui, justè ac sanctè exigi posse, tradit Mollinæus. Fandem pravam opinionem amplectatus alia ratione defendit Claudius Salmastius in duplici Tractatu, altero inscripto *De usu-*

ris, altero *De trapezítico favore*, quibus, aliter De trapezítico favore, quibus, in locis usuram nisi charitatem lædat, ab omni culpa absolvit, eò quòd sit *merces locatæ pecuniæ*. Verum quamquam plurimi heterodoxi, Calvinii, Mollinæi, & Salmastii systemati stabilendo elaboraverint, inter quos Petrus Heintigius *lib. 2. q. 1.* Gerardus Noodt *de favore, & usuris lib. 1.* Gronovius, & Barbeyrac in *notis ad Hugonem Grostium lib. 2. cap. 12.* Boehmerus *Jur. Eccles. Protest. tom. 5. lib. 5. tit. 19.* rationem tamen, qua eam Salmastius tutatus est, ferè omnes refellerunt, rectè arbitranter, mutuatæ pecuniæ dominium transferri in mutuatarium, ac propterea non posse mutuum locationi ullo pacto comparari, sicuti testatur Gosiudus Mascovius in *notis ad Pufendorf, lib. 5. cap. 7. §. 5.*

III. Impie Calvinii, & Mollinæi opinioni non quidem sunt subscribere patuici quidam Doctores Catholicii. Disingunt & isti duplex genus mutui; unum, quo pecunia, aliæ res datur ad consumptionem, quod plerumque fit cum indigentibus, pecuniam mutuatam accipientibus, ut se, suamque familiam sustentent, debita solvant, filiam nuptui tradant, &c. alterum quod datur ad negotiationem, ut cum mercatoribus fieri solet, qui acceptam mutuo pecuniam negotiatione auferunt, ingensque ex ea lucrum reportant. In primo casu usuram esse fatentur, quidquid exigitur ultra sortem. Ad à fixiori labe excusant lucrum, quod in secundo casu ex mutuo percipiunt, dummodò sit moderatum, modicumque servet à patriæ legibus distinctum.

IV. Novam hanc distinctionem, ab hæreticis primò excogitamam, præverterat Ecclesiæ Patres, qui à fixiori absolute, atque indefinitè fœneratium pronuntiaverant quidquid ex mutuo ultra sortem exigitur. Tertulianus *l. 4.*

contra Marcionem cap. 17. ita explicat Ezechielis locum: Pecuniam, inquit, suam fanonri non dedit, & quod abundaverit, non sumet, fanonis scilicet redundantiam, quod est usura. S. Basilius in Psalm. 14. tom. 1. Oper. pag. 107. allegat pariter Ezechielis loco ait: Ezechiel id in maximis malis recenset, si fanus, & quidpiam ultra sortem accipiatur. S. Ambrosius lib. unic. de Tobia c. 14. n. 4. r. 1. Oper. col. 607. Et esca usura est, & vestis usura est, & quodcumque sorti accedit, usura est. S. Hieronymus in Ezechiel lib. 6. cap. 18. tom. 5. Oper. col. 210. Alii pro pecunia fanonata solent manuscula accipere diversi generis, & non intelligunt, usuram appellari, & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo, quod dederint, plus acceperint. S. Augustinus in Psalm. 36. serm. 3. n. 6. t. 4. Oper. col. 283. Si faneraberis homini, id est mutam pecuniam tuam dederis, à quo aliquid, plusquam dedisti, expectes accipere, non pecuniam solum, sed aliquid, plusquam dedisti, sive illud tritum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud, si plusquam dedisti, expectat accipere, fanonator et. Concilium Agathense relatum à Burchardo l. 2. cap. 126. ab Ivone part. 6. col. 200. & à Gratiano caus. 14. q. 3. Can. 4. Usura est, ubi amplius requiritur, quam datur, v. gr. si dederis solidos decem, & amplius quaeris. Ex quibus Gratianus ibidem concludit: Ecce evidenter ostenditur, quod, quicquid ultra sortem exigitur, usura est. Patribus adhuc veteris Theologi, qui, duce D. Thoma. 1. 2. q. 78. art. 2. adeo districtè omne lucrum ex mutuo, jure naturali, & Divino veitum asservere, ut ne minus quidem ab obsequio, aut à lingua, quod cerè quod minimum est, nullique onerosum, à mutuario,

solius mutui causa, exigi posse docuerit.

V. Neque verò Calvinii, & Molinazii asseclis suffragentur aut loca sacrae Scripturae speciatim prohibentia, ne pauperes usuris opprimantur, uti Exodi 22. vers. 25. & Lævitici 25. vers. 35. aut sententia Patrum, usuras dumtaxat redarguentium immoderatas, aut canones Conciliorum, putà 36. ex Apostolicis, 17. Nicænis, & 12 Concilii Arelatensis primi, solos Clericos foeneratores severis poenis subjicientes. Etenim antiqui Testamenti pagina in ipsismet in contrarium adductis locis, & adhuc clariùs Deuteronomii 25. vers. 19. Ezechieli 18. & Psalm. 14. omnem omnino usuram, absque ullo personarum, à quibus exigatur, discrimine prohibet, & detestatur; pauperes autem alicubi expressè nominat vel tantum exempli causa, quia plerumquè contingit, ut illi magis egeant opis alienæ, & necessitate adacti mutuum accipiant, etiam sub obligatione immoderatum stenus solvendi, quemadmodum ad prædictum Exodi caput adnotavit etiam Hugo Grotius; vel quia usura, quæ à pauperibus extorquentur, præter propriam pravitatem, quandam reddenti sævitiam & immanitatem, speciali nota & reprehensione dignam, sicuti ratiocinatur Gibalinus de usuris lib. 1. cap. 7. art. 2.

VI. In novo autem Testamento Luca 6. illis Christi Domini verbis: Mutuum date, nihil inde sperantes; præceptum tradi, seu verius naturalem legem iterum inculcari, nihil prorsus lucri ex mutuo ab ullo sine paupere, sive divite, exigendi, non solum docet D. Thomas 2. 2. q. 78. art. 1. ad 4. sed concors fuit Conciliorum, Patrum, summorumque Pontificum sententia, præcipuè Urbani III. in c. Consuluit. de usuris, qui præfati textus

tus auctoritate omnem quantumvis minimam usuram universim veitum pronuntiat; explicans enim præfata Christi Domini verba, iis prohiberi, ait, omne usuram, & superabundantiam. Dicere autem, summos Pontifices, & Concilia prædicti textus verum & genuinum sensum non esse assequeuta, quod aliquos musitare non puduit; & temerarium, & serè hæreticum est; quidquid enim sit, an Ecclesia non solum infallibili polleat auctoritate in definiendis questionibus Fidem, aut mores respicientibus, quod nullus Catholicorum negat, sed etiam in delectu rationum, quæ ad suas definitiones stabiendas interdum adducit, de quo nonnulli Catholici dubitarunt; certum & indubitatum est, eam errare non posse in interpretanda Divina Scriptura, ejusque genuino sensu Fidelibus aperiendo.

VII. Haud absimilia reponimus ad testimonia Patrum. Hi siquidem, licet vehementius invehantur in usuras immoderatas, atque à pauperibus extortas, veluti culmen sceleris, ad quòd homines pertrahit sordida atque insatiabilis avaritia; non idcirco tamen approbant moderatas à divitibus exigendas; quinimò etiam istas aliis in locis expressè condemnant. Enimverò Ambrosius cit. lib. de Tobia cap. 6. tom. 1. Oper. col. 597. de his agens, qui pecuniam suam foenerantur non indigent, sed diviti, sed negotiatori, cui uberes proventus pariat, eos in hunc modum increpat: «Nihil nequius foeneratoribus; qui aliena damna lucra sua arbitrantur, & dispendio suo deputant, quidquid ab aliis possidentur. Accupantur hæredes novos, adolescentulos divites explorant per suos, adiungunt se, simulantes paternam, & evitam amicitiam, volunt domesticas eorum cognoscere necessitates... Tom. I.

«Sin verò nullo laqueo alicujus neminiast offenderit, intexitur tanbulas, ajunt, nobile prædium esse venale, ampliam domum, accumulant proventus fructuum, amanos redditus exaggerant, hortantur, ait coemant. Similiter faciunt, pretiosas vestes, & genuinum sensum non esse assequeuta, quod aliquos musitare non puduit; & temerarium, & serè hæreticum est; quidquid enim sit, an Ecclesia non solum infallibili polleat auctoritate in definiendis questionibus Fidem, aut mores respicientibus, quod nullus Catholicorum negat, sed etiam in delectu rationum, quæ ad suas definitiones stabiendas interdum adducit, de quo nonnulli Catholici dubitarunt; certum & indubitatum est, eam errare non posse in interpretanda Divina Scriptura, ejusque genuino sensu Fidelibus aperiendo.

«Novem imponas: usura est. Similiter Hieronimus in cit. c. Ezech. tom. 5. Oper. col. 210. perinde ac si cum illis ipsis congregaretur contra quos pugnavit, foenus reprobat, etiam ex te percipiendum, quæ ingentem fructuum mutuario attulit, inquiens: «Solent argumentari, ac dicere: dedisti unum modium, qui satis fecit decem modios: nonne justum est, ut medium modium de meo plus accipiam; cum ille mea liberalitate novem, & semis de meo habeat? Nonne ille errare, inquit Apostolus, Deus non irredetur. Respondeat enim nobis breviter foenerator misericors, utrum habenti dederit, an non habenti. Si habenti, utique dare non debuerat. Sed dedit quasi non habenti. Ergo quare plus exigit quasi ab habente?

VIII. Ad canones quòd attinet, si argumentum, quos ex illis instaurant, quicquam habere roboris & efficacitatis, probaret etiam, fornicationis, & adul-

adulteria esse laicis permilla, quia plerique canones in solos Clericos fornicarios, & adulteros, nulla facta laicorum mentione, animadvertunt; que sanè argumentatio inepta & ridicula foret; novum quippe non est, Ecclesiam severius in Clericis punire delicta, quae etiam in laicis execratur, sicuti opportunè, & ad rem appositè monuit Concilium Carthaginense I. can. 13. *Quod in laicis reprehenditur, id multò magis in Clericis oportet praedelinari.* Cæterum non desunt alii innumeri canones, Clericos æquè ac laicos usurarios redarguentes, atque, ut alios prætereamus, antiquissima Synodus Hisberitana can. 20. tom. 1. Collect. Harduini col. 252. hæc habet: *Si quis Clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit, eum degradari, & abstineri. Si quis etiam laicus accepisse probatur usuras, & promiserit correctus jam se cessaturum, nec ulterius ex acturum, placuit, ei veniam tribui. Si verò is ea iniquitate duraverit, ab Ecclesia esse proijciendum.* Ac Leo Magnus epist. 3. ad Episcopos per Campaniam, Picenum, Tusciam, & universas Provincias constitutos, e. 3. relat. Can. 7. 24. *quest. 4.* exagitans usuræ peccatum, ait: *Quod nos, non dicam in eos, qui sunt in Clericali officio constituti, sed & in laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus.*

IX. Jure itaque ac merito Auctores permittentes, moderatum lucrum ex mutuo à divite, & negotiatore exigere, veluti adversantes communi & perpetuæ Catholicæ Ecclesiæ doctrinæ, & validissimis argumentis confutarunt Navarrus *Comment. de usuris* num. 8. & seq. GIBLINUS, & Leotardus, n suo quilibet *de usuris* Tractatu, Cardinalis de Lugo *de just. & jur.* tom. 2. *disp. 25.* Jacobus Gaytte egregio Opere, quod

concinnavit adversus Molinæum, Salmasium, Auctoremque libelli *Gallicæ, du Traité de la pratique des Bénédictes* Saintebeuve in *resolut. casuum conscientie* tom. 2. *ultim. edit. Paris. an. 1700. cas. 210. pag. 422. & seq.* Alloysius Bolteau, sen Bultellus, in *Apologia pro Lactantio in materia usurarum, edita Parisiis anno 1677.* Pouget in *suis Catholicæ Institut. tom. 1. pag. 760.* Natalis Alexander *Theolog. dogm. & mor. tom. 2. lib. 3. cap. 7. Geneti. Theolog. moral. tom. 1. tract. 4. de mutuo, & usura. quest. 6. & seq.* Pontas in *Dictionar. cas. conscient. tom. 3. verb. Usura.* Continuator Prælectionum Theologicarum Honorat. Tournely *tract. de contract. part. 2. cap. 3.* aliique plurimi.

X. Verùm quoniam tot Doctorum auctoritate & argumentis minime perterriti, prædictam exoticam opinionem nonnulli iterum refricare non dubitarunt; propterea nos ad Petri Cathedram eveciti, ne Catholicæ doctrinæ puritas, cujus depositum nobis est à Christo conceditum, hæc erroris labe fœdaretur, datis ad Italia Episcopos encyclicis literis sub die prima Novembris 1745. hæc inter cætera declaravimus: primò, omne lucrum ex mutuo, ratione mutui, usurarium, & illicitum esse; secundò ad usuræ labem purgandum, nullum accessiri posse subsidium, vel ex eo quod id lucrum non excessivum, & nimium, sed moderatum, & nimium, sed moderatum, non pauper, sed dives existat, nec datam sibi mutuo summa relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas, vel novis cœmendis prædiis, vel quæstionibus agitandis negotiis, utilissimè sit impensurus; tertio, quamquam unà cum mutui contractu possint quandoquæ

quæ alii tituli, ut ajunt, forte concurrere, ipsi mutuo extrinseci, & quibus justa oriatur causa, aliquid, ultra sortem ex mutuo debitam exigendi; attamen falsò & temerè affirmari diximus; ejusmodi titulos semper reperiti, ac ubiquè præsto esse, ita ut illorum ratione, quotiescumque pecunia, frumentum, aliudve id generis, alteri cuicumque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum, ultra sortem integram, salvamque, recipere. Alia præterea ediximus, atque in contractibus servanda commendavimus, quæ in Episcopales Synodos utiliter inseri poterunt, ne usuræ macula inficiantur; sicuti videre est in prælati nostris literis, quæ sunt in ordine 143. *Bullarii nostri, tom. 1.* quasque nuperrimo Theologico Concilio Ordinis Prædicatorum Theologus.

XI. Quamobrem, si jampridem aliquot Episcopi, inter quos Cardinalis de Camus Episcopus Gratianopolitans, Cardinalis de Bissy tunc Episcopus Tullensis, Jacobus Benignus Bossuet Episcopus Meldensis, & Bragadinus Episcopus Veronensis, in suis Edictis, & Pastoralibus Instructionibus præfatam proscriperant erroneam opinionem; utpotè quam non verant jam à Conciliis, summorumque Pontificum Constitutionibus prædamnata; multò magis integram nunc erit Episcopi illam, postquam iterum nominatim, & expressè est ab Apostolica Sede reprobata, novis, si opus fuerit, Constitutionibus à sua Diocesi exturbare, eamque temerè disseminantes, aut usu ipso approbantes, severis poenis coercere.

XII. Post eliminatum hæreticorum errorem, qui paucorum fraudulentiæ, etiam in Catholicam reipublicam irrepere ceperat, abs re non erit obiter

deregere falsam doctrinam, qua sunt imbuti Judæi inter Christianos degeneres. Ex illis Deuteronomii verbis *cap. 23:* *Non feneratoris fratris tuo ad usuram pecuniam, nec frugem, nec quamque aliam rem, sed agros; inferunt Hebræi, sibi licere feneratori Christianis, quos, licet inter eos versentur, pro alienis habent, & extraneis. Facile quidem esset hanc judæorum fallaciam moderatum, ut dicendo cum Ambrasio *cit. lib. de Tobia cap. 15.* in allegato textu permissum dumtaxat fuisse Judæis, usuras exigere ab Amorrhæis, Amalecis, aliisque vicinioribus populis, à quibus Deus dominium absterulerat rerum omnium, quas possidebant, & Judæis contulerat; aut dicendo cum D. Thoma 2. 2. *cit. quest. 78. art. 1. ad 2.* non fuisse permissum Hebræis usuras exigere ab extraneis, sed toleratum, tamquam minus malum, eo pacto, quo propter duritiam cordis eorum, fuit in illis toleratum uxorum repudium; quod etiam ante D. Thomam senserat Alexander de Hales *part. 3. quest. 86. art. 2.* ubi ait: *Namquam fuit Judæis licitum feneratori alieno, sed permissum fuit illis; sicut dare bellum repudii, propter duritiam cordis sui. Peccabant tamen mortaliiter feneratori alieno; sed permittebatur eis de duplici causa, scilicet ne facerent pejus, id est ne feneratorum fratribus suis, & quia duri erant, & paulatim trahendi ad perfectionem. At quoniam res est cum Hebræis, qui Theologorum; & SS. Patrum auctoritatè irritæ, nec ullus nobis suppetit modus evellendi pravam illam opinionem, que in eorumdem mentibus alas egit ratices, unum faciendum superest; nimirum ut falsæ illius opinionis, usum, qui in detrimentum cedit, & oppressionem pauperum Christianorum, pro**

viribus impediamus; neque aliter id prestari potest, quam opportunit constitutionibus Episcoporum, & Christianorum Principum edictis, quibus severè prohibentur Judæi Christianorum loca incoentes, ne ratione mutui quidquam à Christianis extorqueant, & certa simul prescribatur quantitas lucri, ultra quam nihil impune exigere possint ex aliis contractibus, cum Christianis initiis.

XIII. Primum statutum fuit in Concilio Albiensi anni 1254. edito à Luca Dacherio tom. 1. *Spicilegii*, in cuius c. 19. pag. 724. habetur: *Statuimus, & mandamus, in his, quæ deinceps mutaverint Judæi Christianis, Christianorum ipsorum statum simpliciter juramento, an quidquam usurarium sit in eis; & in eo, quod usurarium esse dixerint, sic jurati absolvantur*; quod decretum renovatum legitimus in Concilio Montis Pessulani, anni 1258. c. 5. *cod. tom. 1. Spicilegii pag. 725.* Alterum edidit Innocentius III. in Concilio Generali Lateranensi cap. 67. *relato in cap. Quanto magis de usuris ubi districtè vetuit, ne Judæi obtenta cujuslibet contractus, quem cateroquin licite cum Christianis inire queunt, graves, & immoderatas usuras exigant: Synodali decreto statuimus, ut, si de catero, quocumque prætextu, Judæi à Christianis graves & immoderatas usuras extorserint, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato gravamine satisfecerint competenter.* Utrumque vero ad compescendos feneratorum Judæos, in temporaliditione Ecclesie commorantes, iterum decernendum consultit Marcellus Severolus, sacri Consistorii Advocatus, nobis, dum viveret, singularis amicitie nexu conjunctus, in suo elaborato suffragio, edito apud Passerinum in c.

Quamquam 2. post n. 84. de usuris, in 6. Et ne à Synodis recedamus, ita neperimè statuit Episcopus Pisarenensis in sua Dioecesana Synodo habita anno 1742. tit. 4. num. 17. cujus exemplum poterunt alii Episcopi imitari.

CAPUT V.

An, & quando usurae suspitione vacent quidam speciales contractus, de quibus interdum est in Synodo agendum; ubi de lucro, quod ultra sortem recipitur in Montibus Pietatis, de censibus, & de cambiis.

Hactenus de usuris generatim acceptis. Descendendum nunc est ad speciales contractus, de quibus dubitari potest, an occulta usurae tabe sordescant. Dii multumque inter Theologos, & Canonistas olim disceptatum fuit, an usurarii essent Montes Pietatis, Perusie anno 1450. primum erecti, in quibus, recepto pignore, pecunia, aut frumentum mutuo datur pauperibus ea lege, ut, si præfixo tempore debitum non solvant, vendantur pignora, & ex eorum pretio Mons Pietatis sortem creditam, & modicium quid ultra sortem recipiat, residuum verò reddatur debitori. Ejusmodi Montes præ cæteris impugnarunt Cajet. in *comment. de Mont. Piet. capit. 1.* & Dominicus Soto lib. 6. *de just. quest. 1. art. 6.* quibus videbatur modicum illud lucrum, ultra sortem receptum, usuram sapere. Acriter pariter in illos invelitur cum aliis A Catholicis Carpovovius *Pract. Crim. quest. 92. numer. 4. & seq.* Verum Leo X. in Concilio Lateranensi V. *sess. 10.* sacro approbante Concilio, Montes predictos licitos, atque ab omni usurae labe immunes pronuntiavit, siquidem, quod, ul-

ultra sortem à mutuatariis exigitur, non causa mutui, sed alio nomine exigitur, præcipue ut sine Montis detrimento congrua merces assignetur ministris, qui non sine magno labore pignora custodiunt, excutiunt, expendunt, & alia ejusdem generis multa præstant in gratiam mutuatoriorum. Sicut enim, si amicus, unius diei intervallo à me distans, mutuum à me petat, quod ad eum mittere cogat per hominem à me conductum; & mutuum, & mercedem quam dedi homini, per quem mutuum misi, jure repetere possum; ita Montis Praefecti aliquid ultra sortem creditam exigere valent, erogandum in Montis ministrorum salarium: quemadmodum ratiocinatur Sylvius in 2. 2. *D. Thomæ q. 78. art. 4. quæsit. 1.* ubi alia plurima adducit argumenta ad vindicandam justitiam Montium Pietatis.

II. Quoniam verò periculum est, ne quod à Montis Praefectis ultra mutuatam pecunie summam exigitur, expensas superet in ministrorum sustentationem erogandas; ideo sacra Congregatio Concilii, ut omnis usurae suspicio quam longe abesset à Montibus Pietatis quos Tridentin. *sess. 22. c. 8. de reform.* inter loca pia enumeravit, & Episcoporum visitationi subiecit, die 7. Februarii 1637. rescribens ad Archiepiscopum Neapolitanum, nihil ultra sortem exigendum statuit, nisi prius consulta Apostolica Sede: *Loca Pia* (verba sunt sacrae Congregationis, quæ reperimus annotata lib. 15. *decretor. pag. 486.*) & *sacras aedes, quæ deposita retinent, dum mutuant inagenticibus pecuniis, accepto pignore, non posse quidquam à mutuatariis, nisi ex Sedis Apostolicæ dispensatione accipere.* Idemque responsum datum legitimus ad Episcopum Adriensem die 14. Martii ejusdem anni, *cod. lib. 15. decretor.*

pag. 501. à tergo. Multò minùs, absque Apostolicæ Sedis placito, erit plus exigendum, quam antea conseruerit, etiamsi Mons Pietatis eo auctario indigeat ad solvenda debita, quæ in mutuatoriorum commodum contraxit; quod probè scientes Praefecti Montis Pietatis civitatis Casalensis, dum nos sacrae Congregationis Concilii Secretarium agebamus; ab eadem sacra Congregatione facultatem sibi fieri petierunt, & Montem, cujus reditus impares erant sublevandis pauperum indigentibus, aere alieno gravandi, & simul exigendi quinque ex singulis centenis nummis ac iis, qui in posterum, dato pignore, pecuniam à Monte reciperent, ut tali pacto possent, & consuetæ sustinere onera, & as alienum paulatim solvere; quemadmodum videri potest in *Thesaur. Resolut. tom. 1. pag. 28.*

III. Quod si contra Episcopus animadverteret, plus à mutuatariis solvi, quam necessarium sit ad Montem servandum indemnem à necessariis expensis, & posset, & deberet usuram moderatè, & redigere ad æqualitatem cum quotidianis sumptibus, aliisque oneribus, quibus Mons prægravatur; quamvis etiam in hoc eventu tutius sit, ut priusquam Episcopus moderationem decernat, sacram Congregationem Concilii consulat.

IV. Non solum de Montium Pietatis, sed etiam de emptiõnis censualium reddituum iustitia plerique dubitauerunt; omnem siquidem censum esse larvatam usuram, putarunt Henric. *quod lib. 1. quest. 39. & quolib. 8. quest. 24. & Salicet. in Auth. Ea lege, Cod. de usuris*, quibus adhasit Hottomannus lib. 2. *Observat. c. 15.* quamvis hic non tam indagande, & stabilendæ veritatis studio, quam Apostolica decreta, statim alleganda, insecrandi pruritu, ductus videatur. Sed distincti-
guen-

quendum est inter censum realem, & personalem. Censum realem, qui jus est percipiendi annuum pensionem ex pradio, aliove fundo fructifero, absque ulla usura labe constitui, vendi, & emi posse declaravit Martinus V. in *Extravag. 1. de emption. & vendit. inter. commun.* Calixtus III. in *Extravag. 2. eod. tit.* & S. Pius V. in sua Constitutione incipiente *Cum onus*, edita 14 Kalendas Februarii 1568, modò ex severentur conditiones in præfatis constitutionibus præscriptæ quas singulatim enumerat & explicat Navarrus in *Comment. de usuris num. 45. & seq.* Sicut enim potest quis emere rei alicujus usufructum, remanente dominio directo penès venditorem, ita potest emere jus percipiendi partem fructuum ex alieno fundo, eorumque loco, potest venditor se obligare ad solvendam emptori singulis annis certam pecunie summam, illorum fructuum æstimationi respondentem. Hoc autem, & non aliud, fieri per contractum census realis, in quo omnia impleantur, quæ fieri voluit S. Pius V. illam perpendenti evidenter apparet. Controversia tamen adhuc hodie remanet, an licitus, vel potius fœderatitius sit census personalis. Constituitur hic census, non super aliqua fructifera; sed super persona venditoris, qui obligationem sibi, vel suis etiam hæredibus imponit certam pensionem solvendi emptori, ex industria, arte, & labore suo; qui quidem census non transit in realem, quamvis pro ejus securitate quandoquæ detur hypotheca, quoniam, percurere re hypothecata, non perit census, sicut contingit, cum perit fundus, in quo est constitutus census realis, sed adhuc remanet obligata persona. Jam verò ejusmodi census, solo spectato jure naturæ, ab usuræ reato absolvunt

Sous *lib. 6. de just. quæst. 5. art. 1. conclus. 4.* Covarrubias *lib. 3. var. riar. cap. 7. n. 5. vers. Ego sanè,* Azorius *Instit. part. 3. lib. 10. cap. 5. quæst. 1.* Lessius *lib. 2. de just. cap. 22. num. 18.* Reiffenstuel *ad tit. de usur. num. 137.* Continuatur Prælectionum Honorati Tournely *part. 2. de contract. cap. 6.* alique non pauci. Illum ex adverso merum esse mutuum, census veste obiectum ad occultandam usuram, contendunt Navarrus *cit. Comment. de usur. num. 81.* Molina *de just. tract. 2. disp. 387. num. 7.* Gutierrez *lib. 2. pract. quæst. 177. num. 7.* Cardinalis de Lugo *de just. & jur. disp. 27. sect. 2. num. 25.* Fachin. *lib. 2. controv. cap. 44.* alique magni nominis Doctores quoniam (inquiunt) ejusmodi censu personali non emittit jus ad percipiendam annuam pensionem, sicuti in reali, sed venditur ipsa pensio; quemadmodum enim is, qui accepto pretio se obligat ad dandum equum, re ipsa vendit equum, & non merum jus ad equum; ita qui, accepto certa pecunie summa, se, suamque personam obligat ad solvendam quotannis certam pensionem, dicitur vendere ipsam pensionem. Quamobrem census personalem ementi, aurum ex auro per se, & immediate nasceretur, in quo tota consistit usurarii contractus nequitia; sicuti dicitur in *Can. Sicut, 8. vers. Interdum, dist. 47.* Magis autem prædictis Auctorisibus usuræ labe fœdatus videtur census personalis utrinque redimibilis, qui, ablato verborum cortice, aliud esse non deprehenditur, quam purum mutuum. Et præfecto, si teste Pagnano in *Cap. in civitate n. 16. de censura*, ferè omnes Canoniste mellioris notæ periculosam ferunt emptionem census realis ad certum tempus, & idcirco Innocentius omnibus Fidelibus consulendum ait, ut ab usuræ

justi contractu abstineant; additque præterea Conradus, hortandos esse Magistratus, ut illum prohibeant; eò magis deterrendi erunt Fideles à contrahendis censibus personalibus utrinque redimibilibus, qui certè majorem præferunt usuræ speciem, quam census reales ad certum tempus.

V. Sed superfluum est censum personalem novis argumentis insectari, quem jam proseripsit S. Pius V. in laudata Constitutione *Cum onus*, ubi ad sensus honestatem, inter ceteras conditiones, hanc quoque requirit, ut census constituitur in re fructifera, non qualicumque, sed immobili, certa, ac nominatim designata. Quapropter etiam Auctores, qui censum personalem, ejus naturæ inspecta, ab usuræ suspitione vindicant, ingenuè tamen fatentur, eum licitè fieri non posse, ubi præfata Pii V. Constitutio est recepta; quod tamen in Gallia, Belgio, & Germania non contigisse, affirmant Lessius *cit. cap. 22. num. 20.* Hannoldus *de just. tract. 10. num. 316.* Pirhing. *ad tit. de usur. num. 85.* Wiestner *ibid. num. 81.* Verim quamquam nos sciamus eundem summum Pontificem, supplicante Catholico Rege Philippo II. indulgisse Hispanis, ne ad usuræ Constitutionis, quoad eas conditiones, quæ juris naturalis, aut Divini non sunt, exactam observationem adstringerentur, sicuti narrant Gutierrez *cit. quæst. 177. in fin. & Felicianus de Solis lib. 1. de censib. cap. 7. num. 2.* nec dubitemus ab eadem obligatione potuisse, contrario usu, seu legitime præscripta consuetudine, ceteras eximi liciones; vehementer tamen suspicamur, in censu merè personali præsertim utrinque redimibili, eas desiderari conditiones, quas non solum Pontificæ Constitutio, verum etiam ipsum jus naturale, & Di-

vinum exposcent, ne sit larvatus contractus mutui, & propterea coram Deo usurarius.

VI. Sed quoniam nulla hæcenus hac de re ab Apostolica Sede prolata est sententia, non decet, ut Episcopus in sua Synodo censum personalem declaret ex natura sua usurarium; sed, si præcis Dioecesis, ubi prædicta viget S. Pii V. Constitutio, urgebit ejusdem observationem, curabitque pro viribus, ne personales census in eam clandestinè inducantur; si verò Dioecesi gubernet, in qua Piana Constitutio non est moribus recepta, serio Fideles monebit atque hortabitur, ut à censibus personalibus abstineant, eò quod, etiam sola spectata eorumdem indole, usuræ periculo, & suspitione non vacent.

VII. Post census, consideranda occurrunt cambia. Est autem cambium permutatio pecunie, cum moderato camporis lucro, quod tribus modis fieri potest; vel scilicet permutando pecuniam præsentem cum alia diversæ speciei, puta auream cum argentea; vel numerando campori pecuniam in uno loco, puta Romæ, restituendam in alio, puta Parisiis; vel contra, accipiendo ab ipso campore pecuniam Romæ, ut illa eidem restitatur Parisiis. Primum dicitur cambium *mutuum*, & *manuale*; alia duo appellantur cambia *localia*, & *per litteras*, eò quod numeranti pecuniam Romæ, litteræ tradantur dicitur ad alterum camporem; seu mercatorem commorantem Parisiis, qui restitutum ibidem facienda committitur. Ex quolibet ex his cambiis licetè campori aliquid lucrari, Doctores omnes consentiunt; quia lucrum quod percipit, non ex mutuo, sed ex aliis provenit legitimis titulis, quos præ cæteris expendunt Sotus *lib. 6. de just. quæst. 10. art. 2.*

Navarrus *manual. cap. 17. num. 289. usque ad 295.* Joannes Medina *de cambiis quest. 4. & Molina de contractibus tract. 2. disp. 404.* Necessè tamen est, ut in cambio locali vera fiat pecunie translatio, aut saltem, ut qui pecuniam accipit, serium habeat animum illam alibi restituendi; si enim sciret, eo ipso in loco, ubi accepta est, fore restituendam; quamvis cambii litteræ aliò directæ fingerentur sub cambii specie, vera lateret usura, quæ hominum quidem iudicium effugere, Deum autem eludere non posset. Et de hoc cambio, quod *factum*, & *sticum* appellant, ea sunt intelligenda, quæ adversus cambia statuit clar. mem. Cardinalis Lanfredinus in sua Dicecesana Synodo Cingulana, habita die 6. Augusti 1736. *cap. 14.*

VIII. Hæc manifesta sunt, & vix ulli obnoxia difficultati. Alia captiosa adinventæ est species cambii, quod vocant *obligum*. Titius indigens mille aureis, mutuos eos petit à Cajo, qui cum consueverit negotiari, & negotiatione pecuniam suam augere, renuit indulgere petitioni Titii, à quo, ratione mutui, nihil potest exigere; quia, verò Titius Cajum urgere non cessat, res inter eos in hunc modum componitur: Titius mutuos accipit à Cajo prædictos mille aureos, neque, mutui causa, quidquam se Cajo, ultrà sortem, soluturum promittit; ut tamen Cajo damnum rependat, quod ex dato mutuo subit, dat ei facultatem, æquivalentem pecunie summam, sive à semetipso, sive ab alio per cambii contractum accipiendi; eamque ad negotiationem destinandi, simulque Titius se obligat ad solvendum Cajo, donec ei mutuum restituat, quiquid ratione cambii impendit, aut impendere deberet, si prædictos mille aureos à campore accepisset. Quandoque etiam

ipse Titius mutuatarius assumit simili onus, cambiis negotiandi tantam pecuniam summam, quantum mutuum accipit à Cajo, in commodum tamen, & utilitatem ejusdem Caji, cui quotannis solvit quantum ex cambiis lucratur, aut lucrari posset, donec ei mutuum restituat. Si primo modo res peragatur, pertinet ad Cajum mutuantem probare, cambii litteras reverà à se transmissas, seu mille aureos se fuisse per cambium ab alio consecutum. Sed si Titius mutuatarius onus in se suscepit, summam ei æquivalentem, quam à Cajo mutuum accipit, cambiis activis negotiandi; tunc aut stetit promissis, aut non; si primum, Cajo creditor justè percipit fructus, seu pecunie accessiones à cambiis productas; si secundum, quamvis tunc nihil ex cambiis consequatur, eosdem tamen fructus à Titio requirit, titulo *ejus quod interest*, seu damni, quod subit ex eo, quod Titius susceptæ obligationi non satisfecerit, juxta decisionem 829. Romanæ Rotæ *cor. am. Dunozetto jur.* Et quia hic posterior modus securiorem reddit mutuantem, cui duplicem aperit viam ad consequendum auctarium mutuatæ pecunie, hæc de causa frequentius adhibetur.

IX. Præmissa hæc cambii obliqui notione, quam præbet Cardinalis de Luca *lib. 5. tit. de cambiis in Summ. part. 2. n. 16.* facile est suspicari prædictas involutas ambages, esse unice excogitatas ad palliandam usuram, quæ nihilominus non satis occultatur, & magis adhuc aperte se prodit, cum contractus secundo ex recensitis modis inicit; quid enim absurdius, quid incredibilius fingi potest, quam quod Titius indigens mille aureis, quos mutuos accipit à Cajo, totidem statim habeat paratos ad nundinas transmittendos, atque in activa cambia erogan-

gandos, in mutuantis Caji utilitate? Et nihilominus non desunt Auctores, qui pro ejusmodi cambiorum tuenda justitia decernant, inter quos Cardinalis de Luca *de cambiis dissert. 7. n. 5. disc. 3. n. 8. disc. 27. n. 9.* Ansaldo *de commerc. & mercat. disc. n. 46. & seq.* Rota Bononiensis apud Urculeum *de transact. q. 40. à n. 23. usque ad fin.* & Rota Romana *decis. 1. lib. 8. ad ornat. Card. de Luc. & decis. 303. & 695. cor. Molines.*

X. Verùm quidquid sit de foro externo, in quo fortassè ita res gesta præsumitur, sicut in contractus stipulatione describitur; in foro tamen interno, ubi sola spectatur veritas, si pecunia accepto mutuo respondens, neque à mutuantem, neque à mutuatario, juxta prædictas diversas pactiones, fuerit ad nundinas transmissa, seu in camba activa erogata, nec unquam in alterius animo fuit eam ad nundinas transmittere, seu in camba erogare, minime dubitandum est, cambium esse illicitum, turpe & usurarium, ac propterea à Christiana republica prorsus eliminandum. Non enim verò negandum, posse mutuantem, qui solet pecuniam suam negotiatione augere, aliquid percipere à mutuatario titulo *ejus quod interest*, hoc est lucri cessantis, aut damni emergentis; sed eum hic legitimus adest titulus aliquid ultrà mutuatam sortem exigendi, is erit legitime adducendus, neque recurrendum ad prædictos cambii obliqui anfractus, qui vehementer ingerunt suspicionem fraudis & deli. Quamobrem clar. mem. Cardinalis Marcellus de Aste, Episcopus Anconitanus, in suo Pastoralis monito, edito post Constitutiones Synodales Cardinalis Bartholomæi Massæi ejusdem Urbis Episcopi, evulgatas anno 1738. *pag. 165. & seq.* suas oves serio est dehortatus à cambiis obliquis, quæ mera esse deprehendit tegumenta

CAPUT VI.

A cambiis localibus activis, omnique alia quæstione negotiatione, quantumvis in se licita, & laicis permissa, per Synodalem Sanctorem cohibentur Clerici.

EX illicitis cambiis iterum ad localia licita redeuntes; hæc à laicis impudè exerceri poterunt, non vero itidem à Clericis, quibus vetitum esse cambiis activis operam dare, statim demonstrabimus. Nihil est antiquius in Ecclesia, lege Clericis imerdicente omnem secularem curam & questuosam negotiationem, quo liberius possint orationi vacare, & ad Ecclesiastica, quibus addicti sunt, ministeria incumbere; quod pluribus probat Theophilus Raynaudus in *discept. de Religioso Negotiatore*. Quinimodò tam ipse Raynaudus in *ead. discept. §. 3.* quam Franciscus Doninicus Granuletus in Apologia, quam compilavit *pro lege Divina prohibente Clericis mercatariam*, eam prohibitionem à Jure Divino promanasse, contendunt. Septimus inter Canones, dictus Apostolicus, ex recensione Cotelieri, alias quartus, sic se habet ex versione Dionysii Exigui: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, nequaquam seculares curas adsumat; sin aliter, deficiatur.* Cyprianus *epist. 66.* testatur, suo ævo Clericos ab omni commercio civili fuisse advocatos: *Quæ nunc ratio (ait) & forma in Clero tenetur, ut qui in Ecclesia Domini Ordinatione Clerici promoventur, in nullo ab administrandis Divina avocentur, nec mo-*